

Ярослав Стельмах

Митькозавр
із Юрківки

Харків
«Фоліо»
2021

ВІКЕНТІЙ ПРЕРОЗУМНИЙ

(кіноповість)

Розділ I

Сумнолистого жовтневого полудня брів Віка додому. Ніщо не радувало його — ні погожий суботній день, ані завтрашній вихідний. На душі в хлопця шкребли коти. І не ті коти, яких часто ще можна бачити в рамочках на стінах квартир або ж базарного дня у тьоть чи дядь з червоними обличчями — пухнастеньких котиків з голубими очима й рожевими бантиками на шиях, — а брудні й жилаві коти, королі задвірків і горищ, котрі пружнисто никають містом, зневажливо скалячись на перехожих. Ті коти, що, не вагаючись і миті, заводять одчайдушні бійки за парканами чи просто на вулицях і виповнюють моторошним нявчанням тишу посунулих вулиць уночі.

І от сьогодні, тільки-но Віка вийшов із школи, п'ятеро чи шестеро харцизяк і допалися до його душі.

А причиною цьому була сьогоднішня ж таки розмова із класним керівником Людмилою Петрівною.

— Вікентію, — мовила після п'ятого уроку Людмила Петрівна, — ти мене дивуєш. Більше того — непокоїш. Четвертий клас — це вже, можна сказати, поріг зрілості. Після четвертого класу ти підеш до п'ятого, станеш майже дорослим. То хіба можна отак от ставитися до своїх прямих обов'язків — до навчання? Ну перші дні — я ще розумію. Спогади про літо, відвик сидіти за підручниками... Хоча от, наприклад, Мишко! Усі канікули трудився над оповіданням про красу рідного краю. А Сашко ліпив скульптуру. І це нічого, що сюжетну лінію Мишко запозичив у Квітки-Основ'яненка, а описи природи у Гоголя; це нічого,

що Сашко ліпив самого себе, — у дітей є почуття прекрасного, і вони намагаються зміцнити й розвинути його. Я певна: згодом хлопці писатимуть свої оригінальні твори і ліпитимуть портрети шкільних товаришів, учителів, а то й ще кого... А що робив улітку ти? Зрозумій мене правильно. Я не хочу втручатися, гм... у твоє особисте життя, але мені хотілось би знати, чим живеш ти, про що думаєш, чому віддаєш вільний час. Га, Вікентію?

Віка зосереджено мовчав. Ну що він робив? Гуляв, грався з хлопцями, ходив у кіно, дивився телевізор, бігав, стрибав, повзав, лазив по деревах, катався на велосипеді, їздив до бабусі в Малин. І зовсім не думав розвивати в собі почуття прекрасного.

— Полишимо літо, — вела далі Людмила Петрівна. — Воно минуло. Чому ще й досі ти не взявся за голову й за підручники? Двійка з математики, трійка з української, трійка з природознавства, двійка з історії — ось твої оцінки за минулий тиждень. Скромно, занадто скромно! А ти ж не дурний хлопець. Де там! Аби ж то воно було так — я тебе і не чіпала б. Живи собі як хочеш, дурій собі — і слова не сказала б. А можеш же вчитися, можеш. І вчителі це кажуть. А без знань, Вікентію, у наш час... Було б то раніше — тоді, може, інше діло. Сидів би собі на возі — волів поганяв. А нині на «цоб-цабе» далеко не заїдеш. Тож візьмися за розум і підтягнись, підтягнись, бо вже й кінець чверті не за горами.

Од неприємної згадки хлопчина мотнув головою, витрушуючи з неї недавню розмову, і розглянувся.

Він стояв у скверіку. Колись саме на цьому місці височіли укріплення старого міста, кована залізом брама важко дивилась у далечінь, розчинялась до гостей чи мандрівних купців і замикалася наглухо на першу ознаку небезпеки. Колись тут... Ет, навіщо гадати, що було тут колись, якщо сам ти цього ніколи не побачиш, і навіть найкращий і найточніший підручник у світі не передасть, не відтворить у твоїй уяві те незнане, поховане віками життя.

Віка поминув старовинні руїни, зиркнув недбало на прикріплену до них табличку, що сповіщала: «Пам'ятка старо-

вини, залишки фортифікаційної споруди XII — XIII століть, охороняється державою», пройшов у глуху алейку і опустився на лаву. Додому йти не хотілося.

Було безлюдно й тихо у скверіку, сонце не по-осінньому припікало, і Віка, сидячи на вишаруваній, списаній юними і не тільки юними грамотіями лаві, розімліло замислився.

Власне, не розмова з учителькою порушила його душевну рівновагу — до таких дрібниць хлопець давно звик, і не спогад про оцінки — із цими житейськими незгодами він досі теж якось мирився. Просто сьогодні, вкотре вже за роки щасливого дитинства, Вікою знов опанувало почуття приреченості. Вчитися не хотілось, а нікого ж це не обходить. Навіть якби хотілося раз на тиждень, єдиний разочок не виконати уроки на наступний день, ніхто й не подумає тебе запитати: «Чи хотів би ти не вчити на завтра англійську? Чи погодився б ти не піти завтра до школи?» Ні, про це годі й мріяти. Зате кожен вважає своїм обов'язком поцікавитись: «Ти вже зробив уроки?», «Ну як, багато двійок нахапав?», «А як ваш синочок учиться?»

І Віці спершу було незручно чути такі запитання — він червонів і думав, як відповісти. Але коли збагнув, що відповіді од нього не вимагають, поки мама чи тато завчено говорили: «Та знаєте, якийсь він у нас до навчання... Нічим не цікавиться», — він спокійно стояв і, дивлячись у вічі дяді чи тьоті, скромно, але водночас із відчуттям власної гідності приязно усміхався.

«Як багато від нас вимагають, — думав Віка. — А яка сила-силенна предметів! Одразу й не перелічиш. І за кожен виставляють оцінки. А попереду, у старших класах, — фізика, хімія, триного... тригонометрія. Страшно й подумати! І все це я муситиму знати».

Погляд його знову спинився на стародавніх руїнах, і плин Вічиних думок дещо змінив свій напрям.

«А як училися в той час, коли це каміння ще не було пам'яткою старовини, сім віків тому? Хіба тоді така була іноземна мова? Взагалі, мабуть, не було ніякої. А математика? Вмієш лічити — і то добре! А історія! Ха! — Віці

навіть смішно стало за тодішню історію. — Не було ні Богдана Хмельницького, ні Наполеона, не було майже нічого. Якась куца була історія. Що там усе те вчити! За тиждень! Ну, за два. А як іще додати Вічині знання з інших предметів, його освіченість, кількість побачених кінофільмів, телепередач, уміння кататися на велосипеді і на роликах!..» — Віці стало аж лячно. За ту далеку епоху, що він в ній не жив.

«Йой-йой, — думав він, — це ж тільки уявити собі. Скажімо, в нашому місті у XII—XIII століттях з'являюся я. Ким би я тоді був? Звісно, князем мене не зробили б, ну а першим міністром, чи як їх там, боярином, — точно. Такого розумного, такого багатознаючого, такого... ну всякого. І це нічого, що я не зовсім, ну... дорослий. Навпаки, казали б: «Такий малий, а такий мудрий». Ех, і я вже їм такого понарозказував би, такого їх навчив би, стільки всякого понапоказував би... У-у-у! Ну от хоча б телевізор! А літак! Автомобіль! Телефон! Пароплав! Відик! Касетник! Кулькова ручка! Колесо навчив би робити. Ні, колесо вони вже знали... О! Інкубатор! Хо-го! Чого б я їх тільки не навчив!»

І від отаких думок, від теплого не по-жовтневому сонця, від довколишньої тиші Віці стало приємно-приємно. Поганий настрій щез, а натомість замріло в густому повітрі щось неясне й незрозуміле, передчуття чогось поки що невідомого, але хорошого й близького. І, тамуючи дух од цього невиразного передбачення, Віка підхопився з лави й гайнув на вулицю.

Хвилин із п'ять він крутив на всі боки головою, але нічого особливого або ж такого, що хоча б на секунду полонило його увагу, не побачив. Знайома зелена вуличка з одно- й двоповерховими будиночками обабіч спускалася до пустирища, де хлопці з усієї околиці палили з усякого непотребу вогнища, пекли картоплю й рили окопи, граючись у війну. Тож геть розчаровано Віка подався униз, плакаючи надію зустріти на пустирі когось із друзяк. Додому, як було вже сказано, йти не хотілося.

Хлопець поминув аптеку і знічев'я зупинився коло дошки об'яв. Як правило, на ній ніколи нічого не висіло, але сьогодні тут красувалася нова афіша — сповіщала вона про концерт заїжджої співачки. І сама співачка у строгій вечірній сукні, із підмальованими любителями прекрасного хвацькими мушкетерськими вусиками замріяно посміхалась у світ. Тож, зупинившись коло афіші, Віка розстібнув портфель, видобув із нього ручку, щоб домалювати бідоласі пенсне і тим самим довести неабиякий власний художній смак, коли це помітив збоку наклеєний папірець. То був клапоть вирваної з арифметичного зошита сторінки, а на ньому — зроблений од руки напис:

ТІЛЬКИ СЬОГОДНІ ПРОЇЗДОМ!

З другої до третьої години

(з 14.00 до 15.00)

у нашому місті,

в приміщенні пункту прийому склопосуду

(вул. Південна)

ПРОДАВЕЦЬ ЧУДЕС

І більше нічого.

Од несподіванки Віка не одразу й второпав, що ж то криється за цими сімома рядками. Який продавець чудес? До чого тут склопосуд? Він добре знав облізлу халабуду в кінці вулиці, саме на пустирі. В ній сидів здоровенний дядько у ватянці й причіпливо оглядав кожну принесену йому банку чи пляшку. О другій годині приймальник чіпляв на двері замок і йшов на обід, а о третій повертався. Але навряд чи він погодився б пустити когось усередину, дозволив би зайняти своє законне місце бодай на годину. На дорослих він блимав із свого віконечка, мов тигр із клітки, а хлопців лаяв і не дозволяв бавитися поруч. То чому ж чудеса продаються саме в цьому, якнайнепідходящому місці? Проте роздумувати було ніколи.

Віка хутенько обчислив: уроки скінчилися у чверть на другу, тоді розмова з учителькою, потім сидів у скверику... Отже, зараз мало бути десь близько третьої.

Хлопчина кинув квапливий погляд на клапоть арифметичної сторінки, переконався, що той не зник, і дремнув вулицею вниз, до зеленої будки, в якій, якщо вірити оголошенню...

Ну-ну, цікаво! Проте зараз ми й самі все побачимо.

Будка була на місці. Там, де й учора, і рік тому. Вона не покращала і не погіршала. Ті ж перехняблені стіни з облупленою фарбою, ті ж стоси порожніх ящиків надворі і купа битого скла за нею. Але одразу впало у вічі — на дверях не висів замок, і від протягу вони злегка рипуче прочинялись і хляпались об одвірок. І це зовсім не голосне рипіння ніби остудило хлопця. Йому навіть стало трохи лячно. Знову розглянувся. І знов Віку подивувало — довкруг, куди не кинь оком, ані душі. Правда, і район цей таки глухуватий, але все ж... навіть звичного хлоп'ячого гамору не чути.

Однак до третьої години лишалося не так уже й багато, і хлопчина, полишивши всі сумніви, голосно — занадто голосно, видалося йому, — постукав.

Тієї ж миті двері широко прочинилися, і чийсь голос владно і водночас нібито насмішкувато мовив:

— Спробуйте-спробуйте!

Віка набрав повні груди повітря і переступив поріг.

У загуслій півтемряві приміщення він спершу нічого не міг розрізнити, проте коли навколишні предмети набрали нарешті виразних рис, утямив: крім нього, в будці нікого немає.

Нараз за стосами ящиків щось зашаруділо, зашурхотіло, задзвеніло, задеренчало скло, і з вузького проходу з'явився молодик із дженджуристою борідкою та довгим волоссям.

Одягнений він був у майку з буквою «Д» на грудях і спортивні штани. Проте на ногах у незнайомця ловко сиділи пишні ботфорти з острогами. У правій руці він затискав надкушений бутерброд.

— Радий, радий невимовно, мій юний друже, — без зайвих церемоній почав молодик. — Радий знайомству і тому, що ти виявився людиною спостережливою. А я вже

був злякався. Адже минулого тижня ти сказав Людмилі Петрівні, що не поїхав разом із усією школою на електро-станцію, бо не помітив оголошення про екскурсію у вестибюлі, біля роздягалки...

Віка злегка почервонів.

— Але тепер бачу, що мої побоювання не потвердилися. І це приємно, не стану приховувати. Бо запримітити невеличку об'яву, що привела тебе сюди, — на це здатний не кожен. Ах, друже Вікентію! Яких радощів, яких надзвичайно цікавих речей позбавляємо ми себе через власну неухважність, ти не можеш навіть уявити. А без скількох відкриттів, скількох нових, невідомих ще науці фактів залишилося людство через, — він весело засміявся, — ту ж таки неухважність, а часто і невміння, небажання приглянутися до звичайних речей, спробувати осягнути їх по-новому, доскіпатися до суті. Ну ще, звичайно, лінощі, байдужість... Та без спостережливості навіть людина працелюбна не зможе як слід прислужитися людству, науці та й собі. Але щось я, здається, розфілософствувався, захопився. А час не жде — летить, відлічує секундочки, хвилини, а я ще й досі не знаю, чого б тобі хотілося, — і він очікувально вп'яв очі у Віку.

— Е-е... А звідки ви про мене знаєте? — простодушно поцікавився той.

— Бач, це, мабуть, складно пояснити, але уяви собі, що п'ять хвилин тому я взагалі не здогадувався, на жаль, не здогадувався, що існує така людина — школяр Віка, десять років і так далі. Але щойно ти переступив поріг цієї, так би мовити, обителі, як мені вже все про тебе відомо. Це невід'ємна риса нашої професії. Для того щоб якнайліпше обслужити клієнта, нам слід знати про нього все. — І він тицьнув пальцем у стіну, на якій одразу з'явився напис:

***КОРИСТУЙТЕСЯ ПОСЛУГАМИ БЮРО ЧУДЕС!
НАШІ ЧУДЕСА — НАЙКРАЩІ В СВІТІ!***

— А без цього, без індивідуального, скажімо, підходу ми регресуватимемо... Я не занадто складно висловлююсь?

— Ні-і, — запевнив його Віка.

Зміст

ВІКЕНТІЙ ПРЕРОЗУМНИЙ.....	3
Розділ I.....	3
Розділ II.....	14
Розділ III.....	25
Розділ IV.....	34
МИТЬКОЗАВР ІЗ ЮРКІВКИ, АБО ХИМЕРА ЛІСОВОГО ОЗЕРА.....	40
Розділ I. Зоологія і комахи. «Відпустіть нас до бабусі!»	40
Розділ II. Знайомство з майбутнім майстром спорту, а також з бабусею, ентузіастом музичної освіти і дідом Трохимом.....	47
Розділ III. Озеро. Змії люблять сіно.....	53
Розділ IV. Таємничий і, бр-р-р-р, — який страшний. Хороший хлопець. Нервові можуть далі не читати	58
Розділ V. Я вкриваю себе ганьбою. Великий зоолог	62
Розділ VI, який проливає світло на наших пращурів і ще на дещо. Ну й Митько!.....	67
Розділ VII. Операція «Курка» провалюється разом із дідом Трохимом.....	73
Розділ VIII. Нічний гість. Негативні наслідки навчання уві сні	80
Розділ IX. Таємниця лісового озера.....	84
«МОВА МОЯ ЗОЛОТА, СВІТ БЕЗКРАЙНІЙ, МИЛИЙ...» <i>Л. В. Хмелевська-Стельмах</i>	91